

1. Leefwijze jagers-verzamelaar | Tijdvak 1 (tot 800 v.C.) - KA 1/3

Oudste groepen mensen leefden van en in de natuur, zonder iets aan de natuur te veranderen. Ze verzamelden plantaardig voedsel, jaagden op dieren, leefden als nomaden. Overblijfselen van deze culturen zijn grotsschilderingen. Tijd wordt **Oude steentijd** genoemd.

2. Ontstaan landbouw(samenlevingen) | Tijdvak 1 (tot 800 v.C.) - KA 2/3

Zo'n 10.000 jaar geleden ging men zelf voedsel produceren: akkerbouw en veeteelt. Dit wordt de **landbouwrevolutie (neolithische revolutie)** genoemd. Zo konden mensen zich in grotere groepen vestigen op vaste woonplaatsen. Ze begonnen de aarde in cultuur te brengen: ze veranderden de natuur.

3. Ontstaan eerste stedelijke gemeenschappen | Tijdvak 1 (tot 800 v.C.) - KA 3/3

Zo'n 5000 jaar geleden ontstonden stedelijke beschavingen langs rivierdalen. Door de vruchtbaarheid van de rivierdalen was er hoge opbrengsten: zo ontstonden surplussen. Niet iedereen hoefde meer te werken op het land: men ging zich specialiseren, er ontstonden ambachten. Kenmerken 'civilization': wonen in ommuurde stedelijke centra, een schriftcultuur, een ontwikkelde politieke organisatie bestuurd door priesters en godkoningen en ontwikkelde vormen van kunst en architectuur.

4. Denken over wetenschap en politiek in Griekse stadstaat Leefwijze jagers-verzamelaar | Tijdvak 2 (800 v.C. tot 500 n.C.) - KA 1/5

Grieken leefden eerst in gebied rond Egeïsche zee in kleine zelfbesturende eenheden (stadstaten). De Griekse staten hadden één taal en dezelfde cultuur, maar besliste apart. Politiek: Grieken vonden dat een staat er was voor het algemeen benut van de burgers die samen over het bestuur moeten beslissen. Onderdanen werden volgens Grieken burgers. Tussen stadstaten was discussie welk bestuursvorm het beste was. Athene vond **democratie** het best (alle burgers stemmen mee over bestuur in een vergadering). Wetenschap: Griekse filosofen dachten kritisch en zelfstandig, baseerden zich op eigen onderzoek (wetenschappelijke denken) i.p.v. verhalen en tradities.

5. Klassieke vormtaal | Tijdvak 2 (800 v.C. tot 500 n.C.) - KA 2/5

De beeldhouwkunst was het ideaalbeeld als afbeeldingen van helden en goden. De vormen kwamen in andere disciplines terug, ook in de latere Europese kunst.

6. Expansie romeins rijk en romanisering | Tijdvak 2 (800 v.C. tot 500 n.C.) - KA 3/5

Romeinen vestigen zich eerst in een stadstaat. Ook in Rome geloofden ze dat de staat er was voor het algemeen belang van burgers. Daarom noemden ze hun staat **republiek (= algemeen belang)**. De romeinen veroverden een groot wereldrijk. Door gebrek aan snelle verbindingen in het enorme rijk, ontstond later de alleenheerschappij van keizers, gesteund door het Romeinse Leger. Toch was het Romeins recht hoog ontwikkeld. De Romeinen hebben het Griekse gebied veroverd en hebben veel van de Griekse cultuur overgenomen.

7. Confrontatie tussen Grieks-Romeinse en Germaanse cultuur | Tijdvak 2 (800 v.C. tot 500 n.C.) - KA 4/5

De Germaanse stammen leefden aan de grens van het Romeinse rijk (Noordwest-Europa) en waren lager ontwikkeld dan de Romeinen: geen schriftcultuur, geen wetenschap, geen ideeën over burgerschap. De Germanen volgden in stammen hun koningen (heersers) die het goddelijke macht hadden gekregen. Romeinen maakten afspraken met Germaanse stammen dat ze mochten vestigen als ze hielpen de grenzen te verdedigden. De Germaanse rol werd steeds groter. Uiteindelijk trokken 400-500 Germaanse strijdgroepen het rijk binnen en dat was de **val van het West-Romeinse rijk** (eind tijd van Grieken en Romeinen).

8. Ontstaan Jodendom en Christendom | Tijdvak 2 (800 v.C. tot 500 n.C.) - KA 5/5

In Palestina leefden het Joodse volk met een monotheïstische godsdienst (geloof in één god) terwijl polytheïsme (geloof: voor alles is een god). Bij monotheïsten is alles veel algemener: het gaat om algemene kwesties van goed en kwaad. Het is minder verdraagzaam: men gelooft dat hun god de enige god is die bestaat en ontkennen andere. Polytheïstische godsdienst probeert met offers een god gunstig te stemmen. **Jezus Christus** was geboren en later gekruisigd door de Romeinen. Zijn volgelingen zagen dit als 'offer'; om de mensheid te verlossen van het kwaad. Ze zagen Jezus als de zoon van god, geloof in hem zorgt voor eeuwig leven in het hiernamaals. Deze leer werd verspreid onder Joden en Romeinse inwoners. In 300 was het **christendom** zo belangrijk dat de keizer het geloof steunde.

9. Verspreiding christendom | Tijdvak 3 (500 tot 1000) - KA 1/4

De Germanen waren nog geen christenen, toen ze in West-Europa de macht grepen. Zo kregen niet-christelijke heersers de macht over een hoger ontwikkelde christelijke bevolking. Monniken probeerden de Germanen te bekeren en met succes. **Monniken**: degenen die zorg droegen voor het in stand houden en verder ontwikkelen van de christelijke en klassieke cultuur van de Romeinen. Monniken trokken rond om als **missionaris** het christendom verspreiden onder Germaanse volken. De monniken, christelijke priesters en bisschoppen waren de **geestelijkheid (eerste stand)** met veel aanzien en beheersten de schrijfkunst. **Ridders**: Germaanse strijders die het politieke gezag in het Romeinse gebied overnamen.

10. Ontstaan en verspreiding islam | Tijdvak 3 (500 tot 1000) - KA 2/4

In 7de eeuw ontstond de **Islam**, gesticht door de laatste profeet Mohammed die namens God boodschappen verspreidde. Volgens Mohammed hadden Christenen een fout gemaakt door god te verdelen in drie wezens: God de Vader, God de Zoon en God de Heilige Geest (**de drie-eenheid**). Hij meende het monotheïsme beter te begrijpen: alleen God mocht vereerd worden, niets of niemand anders. Mohammed zag de islam als voortzetting en verbetering van het joods-christelijke geloof. Zo is veel van de **koran**, gebaseerd op de Bijbel. De verspreiding van de Islam gebeurde met **heilige oorlogen (jihad)**. Religieuze leiders waren bestuurders en militaire aanvoerders: zo ontstond het grote Islamitisch-Arabisch Rijk. Joden en christen werden gerespecteerd, de rest minder.

11. Agrarisch-urbane cultuur naar zelfvoorzienende agrarische cultuur, dmv hofstelsel en horigheid | Tijdvak 3 (500 tot 1000) - KA 3/4

Er weinig veiligheid en orde in het Romeinse Rijk en het land was verdeeld over lokale heersers. Handel over grote afstand was moeilijk. Zelfvoorzienende landgoederen (hoven) werden belangrijker en werden bestuurd door feodale heren. De boeren (horigen) werkten op het land en dienden hun heer. Er was amper stedelijk leven. De geldeconomie was vrijwel weg. Horigen betaalden hun heer in natura: West-Europa was weer een grotendeels een landbouwsamenleving.

12. Ontstaan feodalisme | Tijdvak 3 (500 tot 1000) - KA 4/4

Volgens de Germanen was een staat geen voor de burger bestemde republiek, maar het persoonlijke eigendom van een vorst. Bij een dode heerser erfde de zonen het rijk. **Heersers (vorsten)** bestuurden hun rijk door hun land (macht) uit te lenen aan **volgelingen**, die hun persoonlijk trouw waren. **Feodale relatie**: de relatie tussen een heerser en volgeling. De volgelingen deden hun eigen ding en beschouwde het als persoonlijk eigendom. De volgelingen (hertogen en graven) hadden ook weer volgelingen. Lokale heren in burchten hadden veel aanzien, macht en invloed: konden vechten (**tweede stand: adel/edelen**).

13. Herleving agrarisch-urbane samenleving, door opkomst handel en ambacht | Tijdvak 4 (1000 tot 1400) - KA 1/5

Na 1000 herleefde de handel over langere afstanden, door toename van de bevolking en veiligheid. Er waren immers meer landbouwopbrengsten. Oude Romeinse steden herleefden en nieuwe ontstaan. In steden kwamen **ambachtslieden** die zich specialiseren. Steden werden ook marktplaatsen en plekken voor internationale handel. Zo ontstond weer een geldeconomie.

14. Opkomst stedelijke burgerij | Tijdvak 4 (1000 tot 1400) - KA 2/5

De bewoners van steden werden de **derde stand** boven de boerenbevolking. Door sterk verschillende omstandigheden tussen de stedelijke burgers, ontstond binnen de steden het **stadsrecht**: vaak een vorm van zelfbestuur, verleend door de koning. Dit zelfbestuur was echter alleen voor de allerrijkste (**elite**). De koning kon zo met het geven van stadsrecht, rekenen op de steun van de stedelijke burgers. Met belasting vulde hij zijn schatkist.

15. Conflict over primaat bij wereldlijke of geestelijke macht | Tijdvak 4 (1000 tot 1400) - KA 3/5

Nadat heel Europa christelijk was, kreeg de kerk en paus meer macht. De geestelijken hadden met de kerstening veel steun nodig van vorsten, maar creëerde nu een eigen machtsbasis. De paus zag zich als belangrijkste Europese heerser: hij zag zich boven de zondige stervelingen, waaronder vorsten. 11de eeuw ontstond een machtsstrijd tussen de Italiaanse paus en Duitse keizer (**investituurstrijd**). Uiteindelijk zou de keizer zich niet meer bemoeien met kerkelijke zaken en de paus niet meer met wereldlijke zaken; **scheiding tussen geestelijke en wereldlijke macht**.

16. Expansie kruistochten, oa kruistochten | Tijdvak 4 (1000 tot 1400) - KA 4/5

De kerk ging niet meer vreedigingen, maar aanvallen. Hij ging het christendom uitbreiden met **kruistochten**. In een aantal grote militaire ondernemingen probeerden christelijke ridders het Midden-Oosten te veroveren op de islam, vooral het '**heilig land**', Palestina. Een lange tijd bleven gebieden veroverd, maar niet voor altijd.

17. Begin staatsvorming en centralisatie | Tijdvak 4 (1000 tot 1400) - KA 5/5

Steun van steden en belastinggeld maakte koningen en vorsten minder afhankelijk van edelen. Ze konden soldaten en ambtenaren huren i.p.v. volgelingen. De ambtenaren konden lezen en schrijven en kwamen uit stedelijke burgerijen, die concurrentie vormde voor geestelijken die eerst de enige waren met 'kennis'. Ambtenaren bestudeerde graag het Romeins recht. Zo herleefden de opvatting over een staat als republiek in het belang van burgers. Er ontstonden staten met een centraal bestuur. Edelen en geestelijken verzetten zich. Langzaam ontstonden soort van **nationale staten**.

18. Begin Europese overzeese expansie | Tijdvak 5 (1400-1600) - KA 1/5

De **ontdekkers**: Europeanen die de buiten-Europese wereld verkenden en in kaart brachten. Het zijn ook geleerden die nieuwe dingen ontdekten door op de klassieke manier wetenschap te gaan bedrijven. De **hervormers**: degenen die grote vernieuwingen doorvoerden in de christelijke kerk. Europese invloed bleef in Afrika en Azië vooral tot aan de kust. In Amerika werden grote gebieden veroverd en hoog ontwikkelde inheemse beschavingen vernietigd.

19. Renaissance | Tijdvak 5 (1400-1600) - KA 2/5*

Middeleeuwen bestuurden klassieken en volgden ze na. In 15de en 16de eeuw gingen wetenschappers Grieks denken. Ze gingen 'kritisch wetenschappelijk onderzoek' doen met eigen waarnemingen en rationeel redeneren. Met het heelal en anatomie kwamen nieuwe ontdekkingen. Ook ontdekkers brachten de wereld in kaart met hun reizen.

20. Hernieuwde oriëntatie op klassieke oudheid | Tijdvak 5 (1400-1600) - KA 3/5*

Met de opleving van steden ontstond een derde stand (rijke geletterde ontwikkelde burgers). Door hun rijkdom namen ze de Romeinen als voorbeeld (**Renaissance; wedergeboorte**). De klassieke stijl had veel invloed op de kunst. Men probeerde net als in de **Oudheid** het menselijk lichaam zo anatomisch correct en mooi mogelijke af te beelden. Kwam ook door het nieuwe mensbeeld van de Renaissance: mensen werden niet meer gezien als arme zondaars onderworpen aan Gods wil, maar als zelfbewuste personen die zich van hun waardigheid bewust waren.

21. Protestantse reformatie | Tijdvak 5 (1400-1600) - KA 4/5

De rijkdom en macht van kerken waren voor sommige gelovigen moeilijk te verenigen met het idee van eenvoud en dienstbaarheid. In 15de en 16de eeuw groeide de kritiek op de kerk (macht, rijkdom en leerstellingen; tradities). Naast rooms-katholieke kerken ontstonden sobere **protestantse kerken** die het gezag van de paus en rooms-katholieke geestelijkheid niet erkenden. Onder vorsten werden hele bevolkingen protestants. Europa raakte verdeeld: Noord vooral protestants, zuid vooral katholiek. Er ontstonden veel **godsdienstoorlogen**.

22. Nederlandse opstand | Tijdvak 5 (1400-1600) - KA 5/5

Voorbeeld godsdienstoorlog is de **Tachtig jarige oorlog** tegen de Spaanse koning Filips II. Filips zag een centraal bestuurd Nederland voor zich, geleid vanuit Brussel. Nederlandse edelen en stadsburgers kwamen hiertegen in verzet. De protestantse Nederlanders kwamen tegenover de Spaanse katholieke Filips II. De Nederlanders wouden meer autonomie. In 1566 was de **beeldenstorm**. In het noorden ontstond met Willem van Oranje een **onafhankelijke Republiek der Nederlanden**. Het zuiden bleef Spaans.

23. Absolutisme | Tijdvak 6 (1600-1700) - KA 1/4

In 17de eeuw ontstonden **absolute monarchieën**. De koning moest namens God regeren en kreeg het **goddelijke recht der koningen; Droit divin**. Dit moest om orde en rust onder de bevolking te brengen. De economie werd aangepast, hij werd gesloten (**mercantilisme**).

24. Bijzondere plaats vd Republiek in staatkundig opzicht en de bloei in economisch en politiek opzicht (Gouden Eeuw). | Tijdvak 6 (1600-1700) - KA 2/4

De Nederlandse republiek is ontstaan uit een oorlog tegen absolutisme. Het was een handelsland, dus burgers waren belangrijker dan edelen. De rijke stadsbestuurders hadden als **regenten** de macht. De Republiek was een nogal onsamenhangend geheel. Het **calvinisme** werd de officiële religie. Er was veel godsdienstvrijheid. Andersgelovigen hadden minder rechten, maar werden niet vervolgd. Nederland zijn geografische ligging was gunstig voor de handel (**Gouden Eeuw**).

25. Wereldwijde handelscontacten, handelskapitalisme en begin wereldeconomie | Tijdvak 6 (1600-1700) - KA 3/4

Voor de dure Europese overzeese ontdekkingsreizen werd het **kapitalisme** uitgevonden. Er waren immers veel investeringen (kapitaal) nodig. Het geld van anderen werd bijeengebracht via de verkoop van aandelen in een onderneming. Het geld van de aandeelhouders werd ondertussen gebruikt voor de handel (**handelskapitalisme**). Vb: VOC.

26. Wetenschappelijke revolutie | Tijdvak 6 (1600-1700) - KA 4/4

De nieuwe wetenschappelijke belangstelling (ontstaan in 15de en 16de eeuw), zorgde in 17de eeuw voor een grote opbloei van de natuurwetenschappen en de filosofie. Men ging zelf experimenten, vertrouwen op eigen waarnemingen (**empirisme**) en niet meer op oude geschriften. De kerk was vaak boos over nieuwe ontdekkingen die de Bijbel tegensprak. Filosofen geloofden dat zintuigen (waarneming) kunnen misleiden. Zij zijn meer van het **rationalisme** (verstandelijke) redeneren.

27. De Verlichting | Tijdvak 7 (1700-1800) - KA 1/4

De ontwikkeling van de wetenschap (17de eeuw) was een groot succes. Als er natuurlijke wetten waren, dan waren er ook vast wetten voor een menselijke samenleving. Verlichte denkers vond dat men van nature gelijk was en geloofde niet in absolute macht maar **volkssoevereiniteit**. De regering regeert namens het volk. Ook vonden ze het geloven in goden en wonderen niet geheel rationeel. Verlichte denker: Montesquieu (**trias politica**).

28. Ancien régime en verlicht absolutisme | Tijdvak 7 (1700-1800) - KA 2/4

Door de Verlichting gingen Europese absolute vorsten: meer het belang van het volk dienen met en zo'n rationeel mogelijk bestuur.

29. Uitbreiding Europese overheersing dmv plantagekoloniën, trans-Atlantische slavenhandel en ontstaan abolitionisme | Tijdvak 7 (1700-1800) - KA 3/4

De Europese ontdekkingen en handelskapitalisme zorgde voor wereldwijde handelscontacten. De ontdekte producten in Azië en Afrika gingen ze verbouwen door slaven te importeren en als werkers op plantages te zetten. Eind 18de eeuw ontstond in Engeland het **abolitionisme**. Een verlichte en christelijke beweging om slavernij af te schaffen.

30. Democratische revoluties | Tijdvak 7 (1700-1800) - KA 4/4

Sommige burgers keren zich tegen absolute koningen: ze willen vrijheid, gelijkheid en democratie. Zo ontstonden **democratische revoluties**. VB: de VS (13 Britse koloniën werden onafhankelijk). VB: Napoleon met Leipzig, Waterloo. VB: Franse Revolutie.

31. Industriële revolutie | Tijdvak 8 (1800-1900) - KA 1/6

In de 2de helft 18de eeuw begon in Engeland de **mechanisering (industrialisatie)**. In een industriële samenleving werkt de meerderheid van de bevolking niet langer in de landbouw en concentreert de snelgroeiende bevolking zich in grote industriesteden. Tussen industriesteden is een snel transportnetwerk.

32. Sociale kwestie | Tijdvak 8 (1800-1900) - KA 2/6

De armoede en ellende van arbeiders werd steeds groter. De grootschalige **urbanisatie** zorgde ook voor veiligheids- en gezondheidsproblemen. **Socialisten** gingen zoeken naar oplossingen voor het maatschappelijk probleem; **de Sociale Kwestie**.

33. Modern imperialisme | Tijdvak 8 (1800-1900) - KA 3/6

Voor de industrie waren grondstoffen nodig die Europeanen gingen halen uit de koloniën: ze veroverden daarom het binnenland. **Nationalisme** speelde ook een rol: bij een groot mogendheid hoorde een groot koloniaal rijk, dit zorgde voor trots. VB: Britse Rijk.

34. Opkomst emancipatiebewegingen | Tijdvak 8 (1800-1900) - KA 4/6

Begin 19de eeuw was er weinig gelijkheid in de Europese samenlevingen. Achtergestelde groepen waren orthodox-gelovigen, industriële arbeiders, vrouwen. Tegenover rijkere burgers ontstonden **emancipatiebewegingen** die streefden naar gelijkberechtiging voor iedereen. In NL ontstonden **confessionele politieke partijen** (later socialisten). Ook ontstonden **feministische bewegingen**.

35. democratisering | Tijdvak 8 (1800-1900) - KA 5/6

In 19de eeuw werden aanhangers van de Verlichting en de democratische revolutie **liberalen** genoemd. In Europa voerde zij meer democratie in en beperkte koninklijke macht. In FR veranderde de constitutionele monarchie in een democratische republiek. België werd een apart land. In Duitsland en Italië waren liberaal-nationalistische opstanden om het land te verenigen. In Nederland kwam een nieuwe grondwet door Thorbecke.

36. Opkomst politiek-maatschappelijke stromingen: liberalisme, nationalisme, socialisme, confessionalisme en feminisme | Tijdvak 8 (1800-1900) - KA 6/6

Het ontstaan van politieke stromingen is een gevolg van de democratische revoluties. Een door God gezonden koning bestond niet. **Conservatieven**: wilden het oude (koningshuizen) herstellen. **Liberalen**: beperken koninklijke macht, gelijkheid burgers voor de wet, burgerlijke vrijheden en democratisch gekozen parlement. **Nationalisten**: leggen nadruk op eigen karakter van diverse volken en op vaderlandsliefde. Een volk met één cultuur, taal en geschiedenis brengt **saamhorigheid**. **Socialisten (communisten)**: wilden een oplossing voor het armoedeprobleem, de sociale kwestie. **Confessionelen (Christendemocraten)**: protestanten en katholieken. **Feministen**: kwam op voor vrouwenrechten.

37. Moderne propaganda-communicatiemiddelen | Tijdvak 9 (1900-1950) - KA 1/9

Vlaggen, symbolen, militair vertoon en roepend publiek. Met communicatie en propaganda wordt de gehele massa van het volk een idee opgedragen. Niet alleen onder totalitaire systemen, ook in democratieën werd de massa georganiseerd. In NL kreeg de massaorganisatie de specifieke vorm van **verzuiling**: drie grote ideologische groepen georganiseerden zich: de protestanten, katholieken en socialisten. Die daarbuiten waren de liberalen die opkwamen voor het 'algemeen belang'. De andere drie trekken zich daar weinig van aan en stichten kranten, omroepen, scholen enz. om zich af te schermen.

38. Totalitaire ideologieën: communisme/fascisme/nationaalsocialisme | Tijdvak 9 (1900-1950) - KA 2/9

Sommigen -ismen ontwikkelen zich tot **totalitaire systemen**, vooral doordat met technische innovatie de totale bevolking kon worden bereikt. Het **communisme** en **nationaal-socialisme/fascisme** zijn voorbeelden van totalitaire systemen. Bij beide was er een dictator aan het hoofd, die met terreur zijn machtspositie beschermde. Er waren geen burgerlijke vrijheden. Via jeugdbewegingen werden kinderen gehersenspoeld. Er was censuur en tegenstanders verdwenen. Het communisme in Rusland was voor gelijkheid. In Duitsland wou het nationaalsocialisme de eerdere vernederingen ongedaan maken. Ze wilde het Duitse eenheidsgevoel bevorderen en een raszuiver Duits volk.

39. Crisis van het wereldkapitalisme | Tijdvak 9 (1900-1950) - KA 3/9

In de jaren '30 was er veel meer geproduceerd dan ooit verkocht kon worden: faillissementen en werkloosheid. Werklozen stemden op extreem.

40. Voeren van twee wereldoorlogen | Tijdvak 9 (1900-1950) - KA 4/9

- **Eerste Wereldoorlog:** nationalistisch richten landen zich op hun eigen grootheid en macht. Met industrialisatie waren er sterkere wapens. Door spanningen gingen landen onderling **bondgenootschappen** sluiten. In 1914 ontstond de wereldoorlog door een incident op de Balkan. Er ontstond een langzame pijnlijke loopgravenoorlog. Toen de VS mee ging doen, verloor Duitsland. Het **Verdrag van Versailles** was erg vernederend.
- **Tweede wereldoorlog:** Hitler ging de vernederingen van het Verdrag van Versailles ongedaan maken. Hij viel Polen binnen (**Blitzkrieg**). Er was een bewegingsoorlog met tanks, vliegtuigen, parachutisten enz. Later vielen ze Rusland binnen (**Operatie Barbarosa**). Toen de Japanners Pearl Harbor aanvielen, deed de VS mee in de wereldoorlog. Uiteindelijk wonnen de **geallieerden** (ENG, FR, VS, SU).

41. Genocide (vooral op joden) | Tijdvak 9 (1900-1950) - KA 5/9

Tijdens WW2 was de **holocaust**. Er was toen sprake van **genocide**: er werd geprobeerd het Joodse volk volledig uit te moorden met **vernietigingskampen**. Het **antisemitisme** was onder nationaalsocialisten zo sterk.

42. Duitse bezetting van Nederland | Tijdvak 9 (1900-1950) - KA 6/9

Tijdens WW2 was Nederland bezet. Er waren drie reacties: collaboratie, accommodatie en verzet. De meeste kozen het tweede: zich aanpassen en neutraal blijven. Een klein deel koos het eerste: samenwerken met de Duitsers. Een ander klein deel bood actief verzet.

43. Massavernietigingswapens en betrokkenheid bevolking | Tijdvak 9 (1900-1950) - KA 7/9

De wereldoorlogen waren totale oorlogen: het hele land was erbij betrokken. Mannen waren aan het front en vrouwen maakte munitie. Ook waren de wapens op ongekende schaal vernietigend (luchtbombardementen). WW2: 25 mil. doden militairen, 30 mil. burgers.

44. Verzet tegen westers imperialisme | Tijdvak 9 (1900-1950) - KA 9/9

Door de wereldoorlogen bleken de Europese landen niet superieur en onoverwinnelijk. Het verzet tegen de koloniale overheersers groeide. VB: Gandhi en Soekarno.

45. Blokvorming en (atoom)wapenwedloop - Tijdvak 10 (1950-nu) - KA 1/5

Vanaf de **Russische Revolutie** (1917) waren er twee opties: de kapitalistische economie en het communisme (totalitair systeem). Tijdens WOII hadden de Russen samen met de westerse geallieerden gewonnen. De landen in Oost-Europa die ze bevrijden, voeren ze tegelijkertijd het communisme in. Ook in China werd het communisme ingevoerd, waardoor in de wereld rond 1950 een groot communistisch blok ontstond. Westerse landen waren bang voor uitbreiding van het communisme, oftewel een eind aan vrijheid en democratie. Dit zorgde voor spanning. Beide verenigden zich in een militair bondgenootschap: **NAVO** (westen), **Warschaupact** (Oosten). Beide partijen bewapenen zich met kernwapens, maar de oorlog bleef koud, op kleine schaal waren wel veel lokale conflicten en oorlogen.

Tijdens de **Cubacrisis (1962)** was de spanning het hoogst. De jaren erna werd gestreefd naar ontspanning tussen de twee blokken: regels over kernwapens. In de jaren '80 konden de Russen de Westerse concurrentie niet meer aan. Ze wilde meer vrijheid toe te staan, maar dat leidde tot een volledige ineenstorting van het communisme. Zo kwam in 1990 een eind aan de **Koude Oorlog**.

46. Dekolonisatie - Tijdvak 10 (1950-nu) - KA 2/5

Dekolonisatie: de opkomst van nationalistische bewegingen die was begonnen vóór WOII ging verder na WOII. De Japanse bezetting had in Azië laten zien dat Europeanen niet onverslaanbaar was. Na de oorlog begon de onafhankelijkheidsstrijd in Indonesië en India, die uiteindelijk lukte. In 1960 werden veel koloniën in Afrika onafhankelijk, de rest in de jaren '70. Sommige kregen een speciale status: Nederlandse Antillen.

47. Europese eenwording - Tijdvak 10 (1950-nu) - KA 3/5

Europese eenwording: WOII had het Europese continent verzwakt: nationalistisch denken was erg verwoestend. Landen moesten intensief gaan samenwerken. Vooral de twee voormalige vijanden Frankrijk en Duitsland wilden dat: ze wilden afhankelijk van elkaar worden om een oorlog te voorkomen. Zo werd in de jaren '50 de **Europese Economische Gemeenschap** opgericht: met Duitsland, Frankrijk, de Benelux-landen en Italië. In de jaren '60 verdubbelden de lidstaten. Na 1990 (val van communisme) wilde veel Oost-Europese landen lid worden. Voortaan werd gesproken over de **Europese Unie** met bijna overal de euro als munt. Toch gingen sommige lidstaten twifelen of de EU niet te veel macht had.

48. Toenemende westerse welvaart en sociaal-culturele veranderingsprocessen - Tijdvak 10 (1950-nu) - KA 4/5

De jaren zestig: na WOII probeerde Europese landen zich weer te herstellen en te komen op het niveau van voor de oorlog. In de tweede helft van de jaren '60 waren de babyboomers volwassen en niet tevreden met de herstelde oude vooroorlogse toestand. Ze wilden verandering: een radicale democratisering, aandacht voor milieu, vrijere moraal, grotere solidariteit van rijkere en armere landen en minder kapitalistische consumptie. Sommige wekten een lichte sympathie voor een milde vorm van communisme. Velen stappen af van de traditionele religies van hun ouders, **secularisatie** (verwereldlijking) van de samenleving. Kortom: er ontwikkelde een heel nieuwe levensstijl.

49. Pluriforme/multiculturele samenlevingen - Tijdvak 10 (1950-nu) - KA 5/5

Pluriforme samenlevingen: na WOII ontwikkelde de westerse economie zich zeer voorspoedig. Het tekort aan arbeidskrachten werd opgevangen door gastarbeiders uit het Middellandse Zeegebied. Veel arbeiders uit niet-EU-landen lieten hun gezinnen overkomen en vestigen zich definitief. Zo ontstonden veel moslim-minderheden. Door dekolonisatie migreerden ook veel naar hun voormalige moederland. Tot slot kwamen veel vluchtelingen naar welvarende veilige westerse landen door bijvoorbeeld oorlog. Deze asielzoekers mogen alleen blijven als hun land onveilig is, niet vanwege economische redenen. Rond 2000 zorgde betere communicatie voor veel migranten (leerden over de welvarende toestand en nieuwe transportmogelijkheden).